

Fællesskabets skole

En rummelig skole

Forord

Den rummelige folkeskole er en væsentlig del af folkeskolens berettigelse. Folkeskolen er skolen for alle. Danmarks Lærerforening deler derfor ambitionen om den rummelige folkeskole.

Rummelighed må imidlertid ikke blot reduceres til et begreb eller et hurraord, der dækker over, at endnu en elev med særlige vanskeligheder skal rummes sammen med de 23 andre elever, uden der gives ekstra støtte til elevernes undervisning. Den uundgåelige konsekvens vil være, at det bliver umuligt for læreren at leve op til forventningerne og ønsket om at lave en god undervisning for alle børn. Ud over det er urimeligt for eleverne, er det samtidig en trussel mod folkeskoles rummelighed, da vi risikerer, at nogle af forældrene vælger folkeskolen fra. Vi har brug for grundigt at drøfte, hvordan vi sikrer mulighederne for vores fælles ambition om den rummelige folkeskole. Vi ønsker med dette hæfte i serien "Fællesskabets Skole" at give skolebestyrelser, forældre, politikere og medlemmer et input til denne vigtige drøftelse.

Med venlig hilsen

Anders Bondo Christensen

Den rummelige folkeskole er en væsentlig del af folkeskolens berettigelse.

Folkeskolen er skolen for alle.

Fællesskabets skole - en rummelig skole

Folkeskolen må løbende vurdere og diskutere, hvordan undervisningen tilrettelægges, så også elever med særlige behov får det optimale ud af undervisningen. Hvis udgangspunktet er økonomi, indsnavres rummelighedsbegrebet ofte til at handle om omfanget af specialundervisning og de økonomiske udgifter, der er forbundet med det. Men rummelighed er et meget mere komplekst begreb, som omhandler skolernes mulighed for en tilpasset indsats over for alle elever. Det nødvendiggør en dialog om, hvordan man konkret imødekommer behovet hos de socialt belastede, de forstyrrende, de fagligt svage, de højtbegavede, de handicappede, de voldelige, de tosprogede og de stille elever.

Diskussionen om behovet for en fremtidig specialundervisning bør derfor ske ud fra en vurdering af, hvilke rammer der kan skabes for den almindelige undervisning, og hvordan undervisningen kan tilrettelægges, så alle elever får de bedste muligheder for at udvikle sig ud fra deres særlige forudsætninger. Derfor må det være den enkelte elevs behov, der afgør, hvordan specialundervisningen skal tilrettelægges, og ikke en forud fastlagt struktur.

Folkeskolen skal sikre, at den kommende generation tilegner sig viden, færdigheder og kundskaber. Folkeskolen har samtidig en helt afgørende betydning for udviklingen af demokrati, formidling og udvikling af kultur og holdninger samt socialisering og udvikling af fælles værdier. Alle børn, der bor i Danmark, skal i princippet kunne få opfyldt undervisningspligten i folkeskolen, der spænder fra en almindelig klasse i distriktsskolen til det mest specialiserede tilbud i skoler, der dækker hele landet.

Den rummelige folkeskole er i høj grad afhængig af tydelige målsætninger og handleplaner og resurse-mæssig overensstemmelse mellem mål og rammer. En velfungerende Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR), en prioritering af samarbejdet med forældre og andre samarbejdsparter, mulighed for forskellig organisering af undervisningen og mulighed for støtte i undervisningen er vigtige elementer i en rummelig folkeskole. En god grunduddannelse og et godt efteruddannelsestilbud til lærerne er forudsætningen for at skabe en kultur i folkeskolen, hvor man værdsætter forskellighed og føler ægte omsorg for hinanden.

Men grænsen for rummelighed går der, hvor klassens sociale fællesskab er i fare, hvor læreren forhindres i at gennemføre sin undervisning, og hvor eleverne ikke længere får tilstrækkeligt udbytte af skolegangen og samværet med kammeraterne.

I praksis vil lokale forhold være med til at sætte rammerne for rummelighedsbegrebet. Men grænsen for rummelighed går der, hvor klassens sociale fællesskab er i fare, hvor læreren forhindres i at gennemføre sin undervisning, og hvor eleverne ikke længere får tilstrækkeligt udbytte af skolegangen og samværet med kammeraterne.

Selv om man vil kunne fastholde flere elever inden for normalklassen ved at forbedre rammerne for undervisningen, skal der også i fremtiden være mulighed for at tilbyde elever specialundervisning. En stor del af de elever, der i dag modtager undervisning i en specialklasse eller på en specialskole, vil fortsat have brug for den særligt tilrettelagte undervisning, som disse tilbud omfatter.

Undervisningen

Folkeskolen skal forberede eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Det afspejles bl.a. i undervisnings- og arbejdsformerne, der skal kunne varieres og tilrettelægges, så de svarer til den enkelte elevs behov og forudsætninger.

Lærerne skal have mulighed for ud fra en pædagogisk vurdering at lave holddannelse eller etablere to-lærerordninger. Der skal være mulighed for, at lærerne omkring klassen kan bruge resurserne fleksibelt, eksempelvis ved at få en resurserlærer ind i klassen med kort varsel, så man undgår at trække eleven ud af undervisningen. Der vil være et særligt stort behov for en forebyggende indsats på de yngste klassetrin.

Skolerne må have mulighed for at prioritere tid til faglig og pædagogisk erfaringsudveksling, så der kan udvikles en undervisning, der udfordrer alle elever.

En differentieret undervisning, der imødekommer den enkelte elevs behov inden for den almindelige undervisnings rammer, er bl.a. afhængig af klassestørrelse, elevsammensætning, fysiske rammer og forebyggende foranstaltninger. Rummeligheden hænger desuden tæt sammen med folkeskolens faglighed. Jo snævrere rammer for undervisningen, jo flere præciserede krav om et bestemt fagligt niveau, desto sværere er det at skabe en rummelig skole. Rummelighed og faglighed kan derved ende med at blive hinandens modsætninger.

Samarbejdet mellem lærerne er vigtigt i tilrettelæggelsen af en undervisning, der imødekommer den enkelte elevs behov og muligheder. Elevernes eventuelle problemer er et fælles anliggende, der skal løses inden for fælles-

skabet. Lærerne skal derfor have mulighed for at drøfte målene for den enkelte elev med hinanden, ligesom det skal være muligt at inddrage specialcentret, personalet i SFO, skolens ledelse og forældrene i drøftelserne.

Undervisningens rummelighed afhænger i høj grad af, at lærerne har fået den nødvendige efter- og videreuddannelse – både i forhold til skolens almindelige fag og inden for det special-pædagogiske område. Det kræver fagligt opdaterede kompetencer hos lærerne, hvis undervisningen hele tiden skal tilrettelægges, så flere elever inden for normalundervisningen får de bedste forudsætninger for at lære og for at udvikle sig ud fra deres særlige forudsætninger. Derfor må der etableres en kontinuerlig efteruddannelse af alle lærere. Erfaringer har vist, at efteruddannelse i f. eks. konflikthåndtering er et nyttigt redskab i lærernes arbejde med børn, der er meget urolige.

Som et led i arbejdet med undervisningens rummelighed er det vigtigt, at skolen udarbejder et fælles normsæt for eleverne, som handler om elevernes adfærd på skolen. Skolens leder tager initiativ til denne proces i samarbejde med lærerne, forældrene i skolebestyrelsen og skolens elevråd. På baggrund af skolens overordnede normsæt kan den enkelte klasse arbejde med samværsregler for klassen, så man som udgangspunkt er enig om, hvilken adfærd der er acceptabel. Målet er, at læreren opfattes som en accepteret autoritet, der med viden og indsigt leder klassen og den enkelte elev. Lærerne orienterer forældrene i den enkelte klasse om indholdet af aftalen for at sikre forældrenes opbakning.

- Der skal være resurser, som lærerne kan bruge fleksibelt

Rummeligheden hænger desuden tæt sammen med folkeskolens faglighed. Jo snævrere rammer for undervisningen, jo flere præciserede krav om et bestemt fagligt niveau, desto sværere er det at skabe en rummelig skole.

- En differentieret undervisning, der imødekommer den enkelte elevs behov, er afhængig af rammerne for undervisningen
- Tid til faglig og pædagogisk erfaringsudveksling er forudsætningen for en undervisning, der udfordrer alle elever
- Lærerne skal sikres en grunduddannelse afpasset efter folkeskoleloven og en kontinuerlig efter- og videreuddannelse

En vision:

Sebastian, en højtbegavet elev.

Sebastian lærte at læse og skrive af sine ældre søskende, før han startede i skolen. I løbet af de første skoleår fandt lærerteamet også ud af, at Sebastian har helt specielle evner for matematik. Sebastian keder sig tilsyneladende ikke, men forældrene ønsker, at hans evner udvikles bedre.

Der er plads til Sebastian i folkeskolen, fordi lærerteamet fik mulighed for at kontakte en konsulent for matematikundervisning, der var ansat i en større kommune i nærheden. Konsulenten hjalp dem med at finde egnede materialer, som kan udfordre Sebastian, når klassen arbejder individuelt eller i grupper. Samtidig havde konsulentens kendskab til andre elever i regionen, der havde en særlig matematisk begavelse. Da eleverne kom i 5. klasse, kunne der samles et hold, der kunne mødes efter skoletid et par gange om ugen til en studiekreds, som de fire kommuner i regionen finansierede i fællesskab.

Etablering af specialcentre

For at udbygge den enkelte skoles handleberedskab i forhold til alle elever skal hver enkelt skole have et specialcenter, hvor der er tilknyttet lærere med special-

pædagogisk ekspertise. Et sådant center skal rådgive, planlægge og styre den specialpædagogiske indsats på skolen. Medarbejderne i specialcentret må have en grundig indsigt i skolens og elevernes dagligdag.

Lærerne i centret skal kunne foretage læseprøver og andre diagnostiske prøver, der kan bruges som beslutningsgrundlag, når resurserne skal prioriteres, eller en visitation skal finde sted. Det skal være til hjælp for læreren i den daglige undervisning. Erfarne lærere fra centret skal kunne deltage i den almindelige undervisning for at hjælpe enkelte elever eller rådgive lærerne, uden at der forinden er foretaget en visitering af elever. Det giver mulighed for en hurtig og effektiv forebyggende indsats. Specialcentret skal have et tæt samarbejde med kommunens Pædagogisk Psykologiske Rådgivning, PPR. Det kan ske gennem den skolepsykolog, der er tilknyttet skolens specialcenter, men også gennem en mere direkte kontakt til de øvrige medarbejdere ved PPR.

Det er skolelederens ansvar at sikre, at alle elever, der har behov for en særlig støtte, får det, og at deres forældre får rådgivning om deres barns muligheder for støtte. Skolens ledelse må have en tæt kontakt med specialcentret, da det er herfra resurser til den forebyggende indsats og specialundervisningen koordineres.

- Alle skoler bør have et specialcenter med specialpædagogisk ekspertise
- Specialcentret skal kunne støtte og rådgive lærerne i den daglige undervisning
- Resurserne i specialcentret skal kunne bruges fleksibelt
- Skolelederen har ansvaret for at sikre et passende tilbud

Erfarne lærere fra centret skal kunne deltage i den almindelige undervisning for at hjælpe enkelte elever eller rådgive lærerne, uden at der forinden er foretaget en visitering af elever.

En vision:

Vera, en fagligt svag elev.

I 3. klasse går det på mange måder godt, men Vera er begyndt at få det svært. Hun er fagligt svag, og nu løber hendes kammerater fra hende. Vera er ked af det og begynder at trække sig ind i sig selv. Forældrene er bekymrede, men har selv svært ved det boglige, og de føler sig ikke i stand til at støtte Vera.

Der er plads til Vera i folkeskolen, fordi den skole, hun går på, har et godt specialundervisnings-tilbud – bl.a. støttes der massivt op omkring læseindlæringen. Specialundervisningslærerne er veluddannede og indgår i perioder i normalundervisningen for at yde supervision til lærerne.

Teamsamarbejdet har høj prioritet på skolen, og der er en tydelig pædagogisk holdning til, at andre styrkesider end de boglige også skal prioriteres højt. Desuden er der mulighed for holddeling på årgangen, og skolen har i forbindelse med renovering fået indrettet grupperum i tilknytning til klasselokalerne.

Som noget nyt har skolen etableret en lektiecafé, og der er afsat lærertimer til at holde åbent hver eftermiddag undtagen fredag.

Kommunen har i forbindelse med klare mål vedtaget en handleplan for tidlig indsats i forhold til fagligt svage elever.

Samarbejde mellem skole og daginstitution/SFO

En god skolestart er afgørende for barnets videre skolegang. Undervisningen i børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og videreformidle færdigheder, viden og erfaringer, som børnene har tilegnet sig i familie, dagtilbud og fritid. Da langt de fleste børn går i daginstitution, inden de begynder i skole, giver det pædagoger, børnehaveklasseledere og lærere mulighed for sammen at planlægge og koordinere samarbejdet ved overgangen fra daginstitution til skole og fritidsinstitution.

Dialogen mellem daginstitution og skole giver skolen en værdifuld viden om, hvordan daginstitutionen har arbejdet med børnenes sociale kompetencer og udvikling. Hvis et barn har modtaget særskilt støtte i daginstitutionen, må det vurderes, om støtten skal fortsætte ved overgangen til skolen. Især sårbare børn vil have stor gavn af et sådant samarbejde. I forbindelse med skolestarten bør man som en del af samarbejdet mellem daginstitution og skole vurdere klassestørrelsen og elevsammensætningen med henblik på, at alle elever får udbytte af undervisningen.

Skolens ledelse, lærere, børnehaveklasseledere og de omgivende institutioner/SFO bør især samarbejde omkring børn med særlige behov og holde hinanden orienteret, hvis der sker særlige hændelser i barnets liv. I særlige tilfælde kan det være nødvendigt at etablere et målrettet, tværgående samarbejde omkring det enkelte barn.

Institutionerne bør i højere grad forpligtes til at forberede børn og deres familier på de forventninger der stilles til rimelig opførsel og adfærd i forbindelse med skolens undervisning.

- Der bør være et tæt samarbejde mellem skole og daginstitution/SFO især om børn med særlige behov
- Undervisningen i børnehaveklassen skal være obligatorisk for alle børn
- Klassestørrelse og elevsammensætning ved skolestarten har indflydelse på elevernes udbytte af undervisningen

En vision:

Patrick, en socialt belastet elev

Der er 21 børn i børnehaveklassen deriblandt Patrick, som ofte har en uacceptabel udadrettet adfærd. Han er voldsom og meget humørsvingende. Hans hjemmesituation er præget af, at hans forældre blev skilt for et halvt år siden, og hans mor nu er alene med ham og hans psykisk syge storebror.

Der er plads til Patrick i folkeskolen, fordi kommunen har afsat tid til brobygning mellem daginstitution og skole, så skolen var forberedt på Patricks problemer. Skolen har via PPR's forebyggende arbejde et godt samarbejde med de sociale myndigheder.

Skolen har en 'op-ned-ordning', så en af de kommende lærere i 1. klasse har timer i børnehaveklassen, og børnehaveklasselederen kan følge Patrick i 1. klasse. Desuden er der tilknyttet en SFO-pædagog, så der i praksis altid er to voksne om klassen. Skolens fysiske udemiljø giver mulighed for, at Patrick og resten af klassen kan komme ud og røre sig efter behov.

På et forældremøde er der aftalt spilleregler for klassen, og Patricks kammerater inddrages i at løse de adfærdsp problemer, der opstår i klassen.

Samarbejde med forældrene

Skolens samarbejde med forældrene kan med fordel indledes, inden børnene begynder i skolen, og indgår som en vigtig del af den brobygning, der finder sted mellem dagtilbud og skole. Der må skabes rum for en diskussion af sammenhængen mellem børnenes sociale kompetencer, elevernes mulighed for at lære og lærernes forudsætninger for at undervise, altså en dialog om det fælles ansvar for indlæring, dannelse og opdragelse. Skolen inviterer derfor alle nye forældre til et møde, hvor man fortæller om skolens forventninger til børnenes opførsel og adfærd. Samtidig giver man udtryk for, hvordan forældrene kan involvere sig i barnets skoleliv på en hensigtsmæssig og ordentlig måde.

På den måde kan skolen være med til at sikre, at alle får en god start på skoleforløbet.

Resurserne skal være så fleksible, at skole-hjem-samarbejdet kan tilpasses den enkelte families behov.

Mange forældre til tosprogede børn møder helt nye traditioner og forventninger. Derfor kan der være behov for at give dem en særlig orientering ved skolestarten.

På de fleste skoler suppleres undervisningen med hjemmearbejde. Her må skolen kunne tilbyde lektiehjælp i det omfang, det er nødvendigt.

- Der må skabes rum for en dialog om det fælles ansvar for indlæring, dannelse og opdragelse
- Skole/hjem-samarbejdet skal kunne tilpasses den enkelte families behov
- Skolen skal tilbyde lektiehjælp i det nødvendige omfang

En vision:

Peter, en uopdraget elev.

Skolen ligger i et socialt belastet kvarter med bande-kriminalitet. Peter går i 4. klasse og føler sig tiltrukket af banderne. Han har altid været meget overladt til sig selv, og forældrene undskylder det med, at de føler sig magtesløse. Han går og kommer, som det passer ham, og det eneste, der interesserer ham, er fodbold.

Der er plads til Peter i folkeskolen, fordi skolen har et godt SSP-samarbejde og afsætter tid til en temadag om bande-problemet. Klasselæreren får ekstra tid til elev- og forældresamtaler, og en SFO-pædagog knyttes specielt til klassen for Peters skyld.

Pædagogen er ansat i skolens fritidsordning, som har særlig fokus på problemet og derfor har indledt et samarbejde med de lokale idrætsforeninger. Det sociale netværk i kommunen inddrages, og Peters forældre tilbydes socialpædagogisk støtte i hjemmet og mulighed for en aflastningsfamilie.

»Fællesskabets skole En rummelig skole«
Udgivet af Danmarks Lærerforening
Fotos: Stig Nielsen
Tryk: Aarhus Stiftsbogtrykkerie

Der må skabes rum for en diskussion af sammenhængen mellem børnenes sociale kompetencer, elevernes mulighed for at lære og lærernes forudsætninger for at undervise, altså en dialog om det fælles ansvar for indlæring, dannelse og opdragelse.

Alle børn, der bor i Danmark,
skal i princippet kunne få opfyldt
undervisningspligten i folkeskolen,
der spænder fra en almindelig
klasse i distriktsskolen til det mest
specialiserede tilbud i skoler,
der dækker hele landet.

Danmarks Lærerforening 2006